

Käsitüüga kammandaja Oja Vilve käsitüürahvast ja opmisõst

Kae lk 2

Kaamõra näütäs pilti musta-toonõkurõ pesäst

Kae lk 3

Üts surmasuust päsemise lugu

Kae lk 4

Räpinäl tulõ kihlkunnakonvõrents

Riidi, 21. lehekuul kell 10 peetas Räpinä kihlkunna konvõrentsi. Kõik huvilidsõ saava ettekandit kullõlda õkvaüle-kandõst Youtube'ın.

Konvõrendsi avaettekandõ tege aoluuuvilinõ küberneetik Prausti Valdo, kiä kõnõlõs lüngäst Räpinä ümbrüse vanõmban asostusõn ehk tuust, miä võisõ säääl olla 11.–16. aastagasaal. Edesi pidä keeletundja Kalla Urmas ettekandõ «Räpinä keele kokkosaaminõ: miä tege tuu keele nii esisugutsõst?». Nimmiurja Saarõ Evari ettekannõ om priinimmi pandmisõst Räpinä kihlkunnan 200 aastakka tagasi.

Luuduspühapaiku tundja Kaasiku Ahto ettekannõ kõnõlõs Räpinä kihlkunna luudusliidsist pühapaigust. Kalla Urmas pidä viil töösõgi ettekandõ, tuu om rahvaluulõkorjamisõ osast Räpinä kiramihi elotüün. Päävä lõpõtas Lees Toivo Räpinä kodoluu- ja aiandusmuuõumist, tä kõnõlõs Räpinä mõisidõ luku.

Konvõrents peetas Räpinä kihlkunna 385. aastapäävä avvus. Õkvalink ettekandidõ kulõlmisõs tetäs valla Räpinä valla kodolehe pääl ja Räpinä valla FB-lehe pääl. Ettekandjilõ saa ettekandõ aol esitā ka kūsümüisi, nuu tulõ saata aadrõsi kultuurikeskus@rapina.ee pääle.

Teedüst konvõrendsi kotsilõ saa Räpinä valla kultuurikeskusõst telefoni 5176 288 päält.

UL

Ilmu Adsoni luulõ- raamadu vahtsõst- trükk

Sännäst peri võro luulõ klassiku Adsoni Arturi (1889–1977) luulõt hinnatas niivõrd, et Võro instituudil oll põhjust timä luulõtuisi kogo «Varjuliste puie all» tõist kõrda vällä anda.

Adsoni Arturi mitmõ luulõsõnumi omma hiidütävält päävākajalidsõ ka parhilla, näütes iholidsõ armastusõ vällendüs (luulõtus «Kui hää om minole»), murõ vannu inemiisi peräst («Palve Issanda poole vannu inemiste peräst») ja latsi koolin käümise rasõhusõst arvusaaminõ («Esä taivan»).

Kogon omma pia kõik Adsoni kirotõdu luulõtusõ, raamatut ehtvä timä hindä tshkendüse. Päält 500 lehekülega raamadu kaasõkujundusõ jaos omma üles võedu Sännä pargi põlidsõ puu. Raamadu kokkosäädjä Kepi Öne ni üte toimõndaja Allasõ Tiia peräsõna andva võro klassiku luulõloominguhe süvākaehusõ.

Kogomik ilmu edimäst kõrda 2014. aastagal.

ALLASÕ TIIA

Koivakonnu luudusõhoitja

RAHMANI JAN

Lehekuu om luudusõ kaitsmisõ kuu. Seol kuul om kombõs anda tunnustust nollõ, kiä omma luudusõ hoitmisõ jaos midägi suurt är tennü. Üts keskkunnaministeeriümi luuduskaitsõ hõpõmärk anti timahava Raudsepä Kalevilõ, kiä toimõndas liha-lehmiga Tsirgumäe külän Koiva ja Mustajõõ kokkosaaamisõ paigan.

Preemiast kõnõldõn om Kalevi jutun tunda kerget segähüst: «Üttepite om õks hää miil, ku tähele pandas, a tõisipite, ku nii vanulõ mihiile antas, tähendās tuu ka väikselt nii, et kuulõ, su aig om täüs saanu, aig om kõrvälõ tõmmata,» muigas Raudsepä Kalev.

Preemiä anti Kalevilõ puuludusliidsi koosluisi huuldamisõ iist. Noid jõõluhtõ om tä ummi eläjidega kõrran hoitnu päält 20 aasta. «Peris huuldaja omma eläjä. Ja inemise. Ülembpiät kah olõma, a seo om iks noidõ inemiisi tüü, kes tuud õga päiv tegevā ja vaiva nägevā.»

Koivakonnu OÜ, midä Raudsepä Kalev vidä, toimõndas nii 600 hektāri maa pääl. Säääl karatõdas 300–400 lihāeläjä ja tüüd saa olõnõvalt huuaost kooni 10 inemist. «Kuna mi säändside maiõ pääl naid eläjit piāmi, sis tulõ vällä, et mi huuldami ka naid suuri puulludusliidsi koosluisi. Eks mi teimi tuud ka varõmb, a ku tull Euroopa Liit ja tuu iist naati toetust masma, sis lātš taa asi suurõmbas,» kõnõlõs Kalev.

Kuigi toetusõ tegevā Kalevil majandamisõ võimalikus, pidä

suvitsõl aol pallidõ jalguga ringi käüjä ilmaasju pääle märkjā taad kõrda küländ ullis. Parhilla om suurõst luust niimuudu, et kolmas osa timä majandustulust tulõ lihamüügist ja kats kolmandikku toetuisist. «Ma kujuta ka ette, et ku toetusõ är kaosõ, sis om kats võimalust: pallu lõpõtasõ eläjäpidämise är ja maa jäetas kõrda tegemādā vai piät liha-piimā hind nõsõma katskolm kooni viis kõrda, nii nigu peris kulu omma. Seo tõnõ olõs pallu loogilidsõmb süstem. Ei olõ normaalnõ, et nuu, kellel om mõistlik palk, esierānis ku kaia Lääne-Euruupat, kulutasõ söõgi pääle õnnõ 10–15 protsõnti palgast. Ülejäänü raha jääs ulluisi tegemises.» Tuu, et Eesti om väikene riik, a ku midägi tetā tahat, tulõ tuud väega suurõlt ette võtta, om Kalevi meelest mõistusõvastanõ.

Luudusõjutu mano tagasi tullõn arotas Kalev täāmbādse päävä vastasaisu, kon osa tahtva hirmsalõ luudust kaitsa, a tõnõ puulütles, et om vaia majanduskasvu, pensioni vällä massa jne. «Mõlõmbal poolõl om täāmbā-hummõn kaiõn jo õigus ja tollõst tülü omgi. A ku mõtõlda kavvõndalõ ette, sis omma ka mõlõmba poolõ nõun, et mi olõmi ullimuudu taad maakerrā piinanu ja pikält niimuudu edesi minnā ei saa.»

Miä säänest olokõrda lahendanu? «Ku ma toda täpselt tiāis, sis olõs aig minnu joba ÜRO pääsekreterāris panda. A uman egāpāvēaelun piās mi iks vähāmb raiskama,» om tasaligu helüga kõnõlõva Raudsepä Kalevi väiku retsept.

XV URBANIPÄÄVÄ LAAT

Urvastõ kerigupargin 22. mail

Kell 8 lipu ülestõmbaminõ ja palvus
Alakraam, käsitüü, paikligu söõgi müüjä

Kell 9 valimi kõgõ parõmbat KODUVEINI
Õpitarõ kell 9.30
Pannkoogi, laadulotõrii- ka URBANI iist, Urvastõ külākapell

Kell 11.30 Kukerpillid

MÜÜJÄ PIÄT HINNÄST KIRJA PANDMA!
Tel 5206001 (Air)
uks@urvasteseltsimeja.ee
FB Urvaste seltsimeja

ANTSILA VALD

EESTI KULTUURKAPITAL

URVASTE KÜLAGI SELTS

Latsiaokiri Täheke sai valmis võrokeelidse numbrõ

Valmis om saanu latsiaokirä Täheke timahavanõ võrokeeline nummör.

Aokiri om kaasõst kaasõni võrokeelitsit juttõ ja luulõtuisi täüs. Nuu omma kirotanu Contra, Ilvesse Aapo, Kivirähä Andrus, Kochi Helena, Laanõ Triinu, Panga Milvi ja Rahman Jan. Viil saa aokiräst teedā, midä põnõvat või nätä Alaveski eläjäpargin Saru külän, lukõ, ku huvitav kala om haug, ja oppi tegemā maasigatorti. Lukõ saa ka nallu ja latsi kirotõduid juttõ, lahenda ristsõnna, kaia koomiksit ja meisterdā.

Seokõrdsõ võrokeelidse Tähekeese kaasõ om tennü Kurema Kadi, pilte omma tshkendānū Ernitsa Heiki, Platsi Marja-Liisa, Odra Sirly, Oolbergi Taavi, Mõttusõ Kadi, Rõõmusõ Jaan ja Sildre Elina. Aokirā toimõndaja olli Martsoni Ilona, Hinrikusõ Kadri, Fastrõ Mariiko ja Rea Priit.

Võrokeelist nummõrd jaetas kõigilõ 1. klassõ latsilõ üle Vana-Võromaa ja kõigilõ, kiä koolin võro kiilt opva. Tspakõsõ pandas müüki ka Võro instituuti (Tartu 48, Võro liin), kost saa osta tõisigi võrokeelitsit välläandit.

UL

Nalalinõ teräkene e-prügü seest

Egäsugutsit imelikkõ kirju tulõ e-posti pääle. Küländ sakõstõ pakutas määnestki suurt perändüst. Niimuudu proovitas kirasaaja andmit kätte saia ja magusa jutuga rahha vällä pettä.

Õga mi jo kiäki rämpso ei kannata, a mõnikõrd vöi säält seest midägi põnovat vai nalakat löüdü. Nii ka e-prügü seest. Minevä nätäl saadõti Umalõ Lehele üts vinnekeeline kiri. Tuu om sääne: *Tere. Kirota teile vinne keeli, selle et eesti õga võro kiilt mõista-i. Asi tollõn, et väikun Sõmmõrpalo külän eläse võro kirgiisi. Ja nä pelgäse, et näid uut iin sama saatus mis Tšernovski oblasti kirgiise. Ildaaigu lõpõl ilmumisõ kirgiiskeeline aoleht Сымерпалы Кыргыздары. No plaanitas eestikeelises ümbre kujonda näide ansambli Kirgiisikesed. Ukrainan naas asi niisama pääle, no om teedä, et koolin lõpõtõdas sääl latsilõ kirgiisi keele oppus. Või olla, et kirgiisi kiilt Ukrainan inämb ei püstä, a Eestin om viil võimalus. Eestin eläse suurõmba kirgiise rühmä Sõmmõrpalon (Võromaa) ja Teilman (Jõgõvamaa). Viimäte nimmat om piaaigu tävveniste kirgiisi külä.*

Ma ei tiia, midä taa kiri tähendäs. Om taa osa kinkagi propagandast vai niisama ulf jutt, umbõs nigu vanast olli sainakirä «Haiguste ravi...». A umin detailõn om taa jutt mu meelest peris nalalinõ. Ja näütäs väega selgele är, ku pallo tõtõjuttu õgasugumaidist võõrist rämpskirjust löüdü võit.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimondaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimondaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitoimondaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimondaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimondaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotatas tan ilmaasu pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Ütitsen vooluvõrgun

Inemine om üts esimuudu elläi. Üte inemise seen om ligi ütessä millärdit rakku. Kõik nuu raku tiidvä täpsele, midä nä ütstõdõsõga kuun tegemä piät.

Maa pääl om täämbä pia katõssa millärdit inemist. Inämbüs ei tiia sukugi, midä tä tege ja kuis umavahel toimõndama piät.

Rakk sais kuun molekulõst, molekuli aatomiist. Aatomidõ seen tsiירותasõ elektroni ja egä inemine om ku elektriline kihä.

Meil om koton üts sääne pupp, miä nakkas laulma, ku täl kässist kinni võtta. Olõmi pruuvnu: ei olõ vahet, kas võtat täl kässist kinni ütšindä vai võtt sada inemist. Ku käe kokko putussõ, nakkas pupp laulma.

Sääne asi näütäs, et mi olõmi kõik ütitsen vooluvõrgun. Tuu om veenü minno mõttõ pääle, et kõik, mis mi ümbre om, om elektrilidsen kõikmisõn ja sääl seen toimõndasõ nuu tsibiläse – elektroni.

Ku mõtõlda seo viirusõ pääle, sis seo seen omma jo kah määndsegi väikse elektrisakõsõ. Mu jaos om küsimüs tuu, kas mi kõikmissagõhus lät kokko viirusõ kõikmissagõhusõga, kas tä löüd mi mano tii vai ei. Ku mi kõikmissagõhusõ kokko ei lää, sis täl mi kihä sisse asja ei olõ.

Ma proovi viia uma kõikmissagõhusõ nii korgõlõ, et tuu viirusõ umaga ei klapi. Ma olõ pallo luudusõn ja taha olla kõiksusõga üts. Ma ei käu vabatahtlikult kongi tedä otsman. Proovi olla hindäette, kokko saia õnnõ noidõ inemiisiga, kellega mul om vaia kokko saia, teedüst vaihta. Ma ei hulgi niisama kongi ümbre. Igä om joba sääne, et ekä sekundit, miä siiä ilma om antu, tulõ kaalu, mille pääle toda kuluta.

Olõ mõtõlnu, et ku viirus mu ka kätte saa, sis tuu om jäl üts kogõmus, mille seon elon piä läbi tegemä.

Viirus, kes om meid tulnu siiä oppama, ei kao kohegi. Ja mi ei kao kohegi, niikavva ku mi timäga sõbraligult läbi saami. A ku läämi sõtta, sis om kimmäs, et üts jääs kaotajas.

Egä käsitüü om ainulinõ

Käsitüürahvas om üts umma-muudu rahvas. Nä hoitva inämbältjaolt umaette, selle et om jo vaia mõtõlda, kuis uma käsitüü tettüs saa.

A ku tüü valmis, läävä käsitüülidse edeväs. Tahtva ütstõdõga kokko saia ja näüdüdä, ku ilosa aša nä tennü omma. Säändsil kokko-saamiisil kõnõlasõ käsitüülidse ummist läbielämiisist ja saava tõdõntõdõsõ käest häid mõttit. Tuu, kiä om midägi ilosat valmis saanu, näütäs umma tüüd, näge kaejidõ silmin tulõkibõnat ja saa ilosat sõnna ja kittüst. Tuu kittüs avitas vällä märki vahtsit tõid. Käsitüülidse läävä kodo ja pandva uma kirä ja kässilämmüse vahtsidõ töie sisse.

MTÜ Vana-Võromaa Käsitüü rahvas käu õks kõrra kuun kokko. Mi näütämi, midä olõmi vahapääl tennü ja ku mõnõst tarkusõst puudu tulõ, püvvämi ütstõist opada, tarkuisi ütspulgi ette näüdüdä. Niimuudu saami kõik tiidmiisi ja tüüvõttit mano.

Parhilla om muidoki sääne aig nigu taa om: laatu om veidü ja ummi tõid sääl pallo näüdüdä ei saa. Loodami siski, et suvõl tulõ ka laatu – mi saami hinnäst lilli lüvvä ja ummi tõid tõisilõ näüdüdä.

Käsitüütegijä jaos om muidoki tähtsä, et timä tõid ostõtu. Olõ tähele pandnu, et aoga omma käsitüüostja targõmbas ja arvusaajambas lännu. Inämb ei tõmmata suud viltu, et vöi ku kallis om.

Ostja hindas käsitüü man kõgõ rohkõmb ainulidsust. Egä käsitüüasi om esieräline. Käsitüümeistri ei tii ütse asja kümme kõrda, tuu lät tälle hindäle igäväs. Tä tege üte aša ja ostja om tuu üle õnnõlik – ütelti tõdõsõl täpikäält säänest asja ei olõ.

Tarkus joosõ-i külgi pite maaha

Ma esi tii kah käsitüüd. Pääle tuu miildüs mullõ ummi tiidmiisi ja mõttit edesi anda. Olõgi rohkõmb sääne mõttidõ välläpakja. Mõttit om mul pallo, kõiki ei jõvva esi teos tetä.

Ütel aol siski tundsõ, et mul ei olõ kõiki tiidmiisi. Sai

OJA VILVE,
MTÜ Vana-Võromaa Käsitüü vidäjä

arvo, et om vaia vahtsit tarkuisi mano oppi. Kõgõpäält opsõ Rāpinā aianduskoolin kats aastat käsitüüd. Sis tull väiku vahe sisse, a kai, et om vaia iks korgõmbahe kuuli kah minnä ja oppi peris piinult naist käsitüüasjost arvo saama. Minno kisksõ Villāndi kultuuriakadeemiäle. Parhilla opigi sääl rahvusligu käsitüü osakunnan perändtehnoloogiat.

Tuu oppus käu neli aastat. Mul om hää miil, et kõkkõ, midä sääl opi, saa ka tan Võromaal ummilõ käsitüüliidsile edesi anda. Villāndin käük om vaiva väärt, et seo kandi käsitüülidse saasi viil targõmbas, ku nä täämbä omma.

Mõtsa poolõ

Ildaaigu lõppi MTÜ Vana-Võromaa Käsitüü kõrraldõt konkurss «Mõtsa poolõ». Oodimi väega ka miihi käsitüüd, a kahjus üttegi miist umma käsitüüd konkursilõ es tuu. Ja puust asjo olõ kah veidü. Tulõ üldä, et aktiivsõmba käsitüülidse omma õks naasõ.

Tõid siski saadõti, kokko 19 tükki. Kõik nuu olliva väega esimuudu: olõ savi-tüüd, vilditõid, vaipu. Tõie kittüses piät märkmä, et kõik olliva mõtsateemal ja mõtsaga kõüdeüisi sümboolidõga.

Seo olõ meil kolmas sääne konkurss ja üts põnnõv asi juhtu seokõrd kah: hindamiskomisjoni inemise vissi õkvalt silmä pääle kolmõlõ

tüüle ja olliva nõun nuu kõrraga är ostma.

Konkursi pääpreemiä sai kõopuu muudu vildit saina-lamp «Veidü kõivu ja kõo kand»,meisteri Tanni Liilia. Sääne lamp, et ku tuu saina pääle panõt, näge tä vällä, nigu olõs jupikõnõ kootüvve saina külēn.

Tõsõ preemiä sai Viksi Heli piili pääl koet vaip «Mõtsajärve marjamaa». Tuu tüüga käve ütēn ka hää jutt, kuis kudaja esi lätš mafamõt-sa, näkk värve – mitmit rohi-liidsi, verevät, kõllast – ja pandsõ kõik nuu sohvavaiba pääle.

Eräpreemiäga kiteti savi-tõid: vaas ütēn pedäjäossaga,meisteri Konksi Urve, ja võiu-tops seeriäst «Mine metsa!»,meisteri Lauritsa Evi.

Seo konkurss om nüüd kül läbi, a ega mi jonni ei jätä. Püvvämi taad iks egä aasta tetä. Parhilla meil viil tulõva aasta konkursi teemat vällä märgitü ei olõ, nii et ku kinkalgi om hää mõtõ, andkõ mullõ julgõlõ teedä.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuisi sari.

Seo märgotus sünõnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõlda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Mõnistõ rahvamaja seenetsõõr. Minevä riidi sai Mõnistõ kandin tõist kõrda kokko seenehuviliidsi tsõõr, kon ütēn seene-tundja Mürgü Marjega mõtsan siini otsman käüti ja perän noist süvvä tetti. Seokõrd otsiti huunissõ ja muid keväjäsiini. Osaliidsi olõ küll veidü, a kõik viis seenehuviliist saiva lõpõtusõs kõtu hääd seeneruuga täüs.

Pulga Jaani mõtõlus

Egäpääväne taluelu

Üts hiir lätš ummi meroniidega liialõ. Et tä kapi suhvlilõ sisse murdsõ ja ümāriku pränniku kandilises sei, tuu ma olõs viil andis andnu. Aga tõsõn suhvladin olõ jumala terve kakao-pakk, tollõ olõ tä katski jürānū ja kõik suhvlī pruunis värmnū. Pääleki nakaš tä üüse kell kolm pitu pidāmā, nii et ma võti tä Soomõ kummilõksuga vahelõ. Kell kuus visksi puhma alla, kell katõssa tedä sääl ināmb es olõ. Tuu asõmõl kõnde üts kohalik varõs ümbre puhma. Samm olõ täl õkva sääne, nigu 18. aastasaa eesti talupojal, kiä om tullu mõisa trepi ette ren-di pikendüst pallõma. Sääne-sama ahk vest kah sällān nigu talupoigil. Minnu näten linnaš tsipa kavvõmbalõ ja pomisi midägi hindäette.

Mul om seon elukotsin joba kolmas kevvāi ellā ja ma olõ sugu iist näide kohalikku dialekti aru saama naanu. Varõs küssē ilmselt: kas tuul hummugudsõl hiirel abikaasa kah olõ? Ma laiudi kässi, et ei tiia. Varõs jäi nigu rahulõ ja linnaš pesā poolõ. Mii klaarsõmi eelmine aasta varõstõga kõik piiritülü är (väiku lahing olõ kah, kolm sur-nut). Nüüd saami ütstõsõst aru ja kanapoja omma alalõ.

Aga õdakult kell katõssa olõ varõs jäl ussõ takan ja nõusõ, et kon tuu hiire abikaasa elās, timā abikaasa tahtõv kokku saia. Ma vabandi, et kiä tuud roidust pümmega tiid otsi. Jāi rahulõ. Tsirgu omma mii mail lepligu.

Ma osti timahava haudjiide kannu asõmõlõ viis munõjat. Edimālt olõ peris põrgu: es süü, es juu, munõmine jäi är, muud-kui konutiva nukan. Pikāpääle üts tull laudast vällä ja nakaš mulda sabitsõma. Paari päävä peräst tulli tõsõ kah. Nüüd om vahtsõnõ hädä: kõik viis omma tüünarkomaani, nika suurõ pümmeni korjatas ussikõisi ja tigusiid.

Kiä tuud innembā olõs usku-nu, et liinaelānikust (puuri-kanala!) saa tüükas talutüü-line. Keedumuna omma ega hummuk laua pääl ja teokarbi ei krõpsu ināmb jalgu all. Tuu om midägi pallo suurõmbat kui lehti rehitsemine (midä ka hoolõga tetās).

Inemiisile miildüs (om alati miildünū) kõnõlda, et ilm om hukan. Kõik ilm. Kuis tä sis hukan om, kui varõs murõtas uma latsõpuhkusõl abikaasa peräst. Kui ināmb ei murõhta, kõnõlgõ sis. Vai om kiäki varõssa ilmast vällä arvanu?

Joba mu vanaimā laul:
Oh ma rummal, kuis ma lätši joodikullõ mehele...

Aastaarv olõ sis 1950 vai tsi-pa pääle. Laul olõ joba tuukõrd hāste vana.

Jah! Joodikullõ, narkomā-niilõ, kasiinosõltlasõlõ. Mis viil?

Musta-toonõkurõ pesäkaamõra

RAHMANI JAN

Karula rahvusparki musta-toonõkurõ pesä mano omma Kotkaklubi inemise üles säädnu kaamõra ja säält kandas kõik algõkvapilti internetti üle. Nii saa egä internetitarvitaja kaia, miä kurõpesän parasjago sünnüs.

«Säädüse perrä musta-toonõkurõ pesä mano minnä ja säält uma silmäga uudista ei tohe. Mi olõmi sis säädnu nii, et inemise saassi musta-toonõkurõ lähküst kaia läbi veebikaamõra. Nii või egäüts tunda, et tä om õkva musta-toonõkurõ pesä man,» seletäs tsirkõuurja ja Kotkaklubi üts vidäjä Sellise Urmas.

Karula pesän toimõndasõ imätsirk Kaia ja esätsirk Karl II. Pesän om neli munna ja parhilla käü noidõ haudminõ, midä om egälütel võimalik päält kaia. Ja nuu kaeja ei olõ kõik Eestist. «Üts kolmandik kaejit om õnnõ Eestist, ülejäänü omma muialt maailmast. Päält 100 riigi om, kost kaamõrapilti om kaetu, a kõgõ sakõmba välisriigi omma Läti, Soomõ, Poola, Saksamaa ja Vinne-maa,» tiid Sellise Urmas.

Karulalõ panti pesäkaamõra tuuperäst, et sääl om pesä. «Must-toonõ-

kurg om rohkõmb lõuna- ja hummogupuulsõ levikuga. Põha puul, nigu näütes Soomõn, tedä inämb ei olõ. Ja ka põha puul Eestin om tedä vähämb,» seletäs Sellis.

Must-toonõkurg om Eestin harv tsirk. Näide arvus üteldäs 40–60 paari, a periselt om esiki veidemb. Loetas näid jo säänestmuudu, et osa ütsikit esätsirkõ läävä kah kirja ku paar. «Sinnä hulka omma arvatu ka nuu, kellel võiolla paari-list ei olõ, a mi nimmami tedä iks paaris. Esäne must-toonõkurg tulõ, ehitäs pesä valmis. Mi käümi kunagi hainakuun kaeman, rohkõmb ei käü segämän. Kaemi, et om vist olnu külh paar, a ei olõ poigõ. Nüüd om vällä tulnu, et sagõhöhe tähendäs tuu, et sääl ei olõ imätsirk olnu, õnnõ esätsirk om ütsindä pesä üles ehitänü ja uutnu niikavva, ku om jõudnu, ja sis är lännü,» kõnõlõs Sellise Urmas.

Kas Karula kandin om mustal-toonõkurõl hää ellä? «Ku must-toonõkurg Karulan om, sis arvada täl om sääl hää olla. Nii hää, ku parhillatsõn Eestti olukõrran olla saa,» seletäs Sellis. Timä jutu perrä mõosõ mõnõ inemiisi mõtsan toimõndamisõ kurgilõ halvastõ. «Põhihädä, võiolla arvatas, om mõtsa maahavõtminõ, a paistus, et viil hullõmb asi om kuivõndaminõ,» kõnõlõs tsirkõuurja.

Ka viimätside aastidõ küländ põvvadsõ suvõ omma kurõ jaos rassõ olnu. «Pallõ poigõ om pessä är koolnu, näil ei olõ lihtsäle süvvä. Vanatsirgu käävä külh ja otsva, a ku kraav tolmas mõtsan, sis süvvä sääl ei olõ. Kalla ei olõ ja konna kah ei olõ.»

Kurõpoja piäs vällä kuurduma nakkama seo kuu lõpun vai tulõva alostusõn. Pesäst lindasõ nä är põimukuu keskaigan. Ku poigõga kõik häste lätt, plaan Kotkaklubi rahvas näile ka saatja külge säadi, et saas kaia ja uuri, miä näist edesi saa.

MUST-TOONÕKURG

Tiidüslük nimi: *Ciconia nigra*
Sais: ohustõt liik
Arv: Eestin 40–60 paari, Euroopan 9800–13 900 paari
Siibo lakjus: 175–202 sendimittret
Kaal: 3 killo

Must-toonõkurg om Eesti ürgluudusõ sümbol. Timä elopaiga omma põlitsin mõtsun. Mi kandin om musta-toonõkurõ peetü pühäs, toonõla tsirgus. Om usutu, et must-toonõkurg lindas üten koolnu hengega Tsirgutiid müüdä manalahe. Vastapite umalõ sugulasõlõ valgõlõ-toonõkurõlõ hoit must-toonõkurg inemiisist kavvõmbalõ ja tege pesä suuri mõtsu sisse.

Läte: kotkas.ee/liigid/must-toonekurg

Must-toonõkurg Kaia sirutas hinnäst kõrras uma nelä munaga pesä pääl.

Tsirkõuurja ja Kotkaklubi vidäjä Sellise Urmas.

Nelä kooli latsõ avasti võrokiilse matkamängu abiga Piusat

ALLASÕ TIIA

6. lehekuu pääväl tundso Võromaa nelä kooli esindüse rõõmu Piusa luudusõst, ku pei maaha võrokiilse matkamängu.

Tassakõistõ tsibisejä vihm es sekä Haani, Kääpä, Mõnistõ ja Orava neläliikmõliidil võistkunnõl ja näide juhendajil kõgõpäält opikäüki alosta. Päävä pääiistvõtja Glaseri Maaja sellet Piusa liivakaibmisõ luku ja näüdäs mõtsaalutsit kasvõ ni samblit. Piusa «põhielänigu» nahkhiire võrokiilne nimi «üüsisas» pand' oppajitki pääd vangutama.

Päält opikäüki panti tiidmiisi ja kihälist vunki proovilõ ja tuu man sai kõgõ inämb punktõ Haani võistkund. Haani oppaja Leidi Kersti meelest olf päiv põnnõv vaeldus. «Latsilõ miildü ja mullõ kah. Ma lasi näil koolilehe jaos väiku jutu kirot. Sääl olf kirän, et «meile miildü seo päiv väega,» selet Kersti, kink meelest võinu ettevõtmisõst egä-aastanõ tava saia.

Orava kooli opilasõ Vaariku Liisa ja Koddala Mireli ütli, et matkapäiv andsõ näile võimalusõ oppi rohkõmb tsirkõ, puiõ ja kasvõ nimmi võro keelen. «Hää olf luudusõh jalota ja ummi tiidmiisi proovilõ panda. Miildü tõisi latsiga vähäl juus-

kõ – et es piä päiv otsa tarõh istma. Kõgõ huvitavamb olf tsirkõ nimmi tundmisõ punkt ja pallõ nalla sai kotijoosuga,» kõnõliva Orava kooli tütrigu.

Võro keele ainõühendüse iistvõtja, Orava kooli oppaja Glaseri Maaja tennäs kõiki koolilatsi, oppajit ja abiliidisi, kiä matkapääväle vunki anni – üle hulga ao vällän olla ja midägi kuun tetä olf ütlemäldä hää.

Matkamängul sai kõgõ inämb punktõ Haani kooli võistkund: (kuralt) Utsali Johann Talis, Kukõ Marti, Liivat Uba Ernst Jaak ja Liivat Uba Erik Hendrik.

ALLASÕ TIIA PILT

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Meho

Seo nimi tegüsi edimäلت katõn kotussõn, a kujul *Meho* jäi perrä õnnõ ütlen, Võrumaalt peri suguvõsan. Nimel om parla Eestin 35 kandjat.

Vana-Roosa mõisan olf Mustajõõ veeren Alakülä ja mäelpuul ka Mäekülä talurühm. Tuu om parla ammõltikult Matsi külä osa, kõnnõkeelen ka Naadi külä, vana ussaia kottal om no Kirsimäe talu. Vanna Mäekülä tallu kirotõdi mõisakirjun *Mehkülla* ja *Mähkülla*. Rõugõ kerigukirjun olf taa Kavaku (*Kawwako*) talu, Naadi kõrdsi ehk Naadi kavaku perrä.

Tuu talu ütele perrele, Kavaku Jakapi Jaani perrele pand' Rõugõ opõtaja edimäلت prii-

nime *Meus*, a Vana-Roosa mõisan panti 1826. aasta hingleugõmistõ hoobis *Mäho*. Tuu perrä om ka keriguraamatun parandõt: *Meho*. Õkva nii, kujul *Meho* taa priinimi pruukmistõ jäigi. Suguvõsa läts lakja Kärgula ja Mõnistõ kanti. Nimi om tulõtõt kirälikul tiil – talunime edeotsalõ *Mäe-* saksa kirävien *Meh-* om manu pant *-o*. Kuigi edimäلت talunimen *h-hellü* es olõki, leiuf nime pandja tuu kiräpildist: *Me-ho*.

Eestistämisel 1936–1937 võeti Mõnistõ vallan nimme Meho katõl kõrral, inneskidse nime Kraavmeister asõmalõ. Nuu võisõva olla sääl joba elävide Mehodõ sugulasõ.

Kolga-Jaani kihlkunna Võisiku mõisa Lätkalu külän olf Mehu (*Mehho*, *Mähho*) talu.

Sääl pantigi talunimi priinimes küländ suurõlõ suguvõsalõ. Hingelugõmisõ nimekuju 1834. aastagal olf *Mõhho*. Kas tuud tull' lukõ Möhu? Kolga-Jaani opõtaja võtt pruukmistõ nimetäjä käännüse kujulõ praavitõdu nime *Mehk*. Geni ja keriguraamadu näütäse, et Mehu Tõnissõ suurõn perren läts edesi päämidselt nimekuju *Mehk*, a poig Jüri liinin nimekuju *Meho*. Üts Meho Helme kihlkunnan omgi olnu Jüri poig Jüri uma naasõ ja tütreaga. Kolga-Jaani kihlkunnan lätsi edesi nimekuju *Mehk* ja *Mehu*, vahel samal inemisel kattõ muudu. XX aastagasaal om näist perrä jäänü just Mehu, minkal om Eestin 10 kandjat.

SAARÕ EVAR

Kümme kleiti

Pensionäär URMI AILI tulõtas miilde, määandsit kleite tä om kandnu.

9. kleit

Ja viil ütest, ütsändäst kleidist tahassi ma kõnõlda. Osti tuu tossin aastat tagasi kerigukaltsukast. Hellerohilinõ, õrnroosadõ ja verevide ruusõga vabalt vaoja, tüsselikulõ naasõlõ. Ollõn latsõ suurõs kasvatanu, elost ja tüüst väsunü, tahtsõ hinnäst tunda viil vähägi hinnatuna.

A es olõ seogi kõrd õnnõ mul tuud ilosat kleiti kavva kanda. Mu sõbõr Volli, kel olf naanõ är koolnu ja kes kasvat ütsindä nellä last, olf vaihõpäälsaanu mu vahtsõs eloseldsilid-ses. Mul olf timäst ja tä latsist hallõ. Ostsõmi eski lainuga suurõmba elämise, et kõik är

mahussi. Saimi ellä ütlen aasta aigu, ku Volli meid kõgõ ilosambal jaanipääväjärgsel nädälil maaha jätse.

Käve tedä viil haigõmajan inne aparaatõ külest valla ühendämist kaeman. Võti timä käe hindä kätte, mispääle timä vere-rõhu näütäjä monitori pääl hulga korgõmbas läts. Mõtli, kuis tuu um võimalik, ku tä aju um lännü ja süä lüü teno aparaatõlõ.

Inemise elo um hab-ras ja andsák ja surm viilgi suurõmb mõis-tatus.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Surmasuust päsñü

MÜÜRSEPÄ KÜLLI

Sjoo tötöstösündünü lugu juh-
tu 1980. aastaga kevājā. Olli
tulōman suvōolūmpiāmāngu
ja et Tallinn olf purjōregati
lābiviimise liin, sōs vuntsiti
elo iist vanaliina.

Ma pidi uma kāekellā
parandusōst ār tuuma. Kellā-
parandus olf raekua lāhkūn
ja terve tuu maja olf vahtsōs-
tegemise perāst tellingin.

Olli ōkva eelmidsel pā-
vāl rātsēpā kāest kätte saanu
imeilosa kalahannamustrilid-
sō helepruumi kevājāmantli
ja astsō tuuga uhkōl modelli-
sammul, nōna pistü, kellā-
parandusō poolō.

Et mu nōna olf pistü, sis
nāi tellingide pāäl tūūmiihi,
kiā olli nigu laisa kassi hin-
nāst pāāvāpaistōlō peesūtāmā
sāādñü. Mōtli viil, et mille
nā kapluga kinni ei olō (nigu
ohutusriigli ette nägevā), koh
nāide ülembā silmā omma,
niimuudu vōi jo mõni säält
alla pudōnōda.

Kāve kellāparandusōn ār ja
ussōst vāllā astōn naksi kellā

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

kāe pāāle pandma. Saisō tellin-
gist meetri jagu kavvōmbal, ku
ākki midāgi vasta mu pāād pot-
saf ja hüvvā külge piten edesi

libisi. Joudsō viil mōtōlda, et
vot, no sis nüüt tuu peesūtājā
tūūmiis mullō kaala sattōgi.

A ku tsimمندisegu mu

vahtsōt mantlit üle värvmä
nakaś, sai arvo, et tuu olf hoo-
bis täüs segupang, mis üllest
tullf. Ōnnōs libamisi ja küle-
ga, mitte pōhaga – muidu ei
olōs must sjoo luu kirotajat.

Kai sis üles ja nāi uma elo
kōō kipōmbit ehitūsmiichi
müüdā tellingit alla tulōman.
Nā tei mu ümbre tsōōri ja
naksiva ummi nōnarāttega
minnu segust puhastama,
kuiki tuu ai aśa hullōmbas.

Ma nōudsō tōiejuhatajat.
Olōvat lānnū matōrjaali per-
rā. Kuna tulō, ei tiia. Aigu olf
veidū ja tuuperāst pei ma nāi-
le esi tsillōkōsō loengu ehitū-
se ohutusōst. Pei ōkva säänd-
se loengu, et ka müüdāmīnējā
ūten turistōga jāivā kullōma.

Ku ma sōs Viru vārtide
poolō astma naksi, tundsō,
kuis jala lāāvā nōrgas mōt-
tōst, et ku tuu segupang säält
korgōst ōkva pōhjaga ja kesk-
pāālakō olōs tulnu...

Aastit ildampa ütte tutvat
inemist Kaika Lainō mano
sōidutōn sai teedā, et mul ol-
lōv kolm kaitseinglit. Olku nā
tennādū!

Poliitiline

Meil olf kunagi üts kimmās
pääministri vāärnimega Parts.
Muud ma timāst ei mäletā, aga
tāl olf määnegi probleem Pisa
torniga. Nüüd om asi nii, et mul
hindāl om asi pallu hullōmb kui
Partsil.

Ma kāū nimelt joba pikembāt
aigu katō tokiga. Hāā kimmās
nellā-jala-tunnō nigu vanal
hobōsōl. Kere om mul kah ette-
poolō kallutōt, et tokkest suu-
rōmb abi ollu.

Mis sis tuust? Aga vot, rahvas
om naanu kōnōlōma egātsugu
tiidūsuudissiid. Vesiniku aato-
mi prooton ollōv hāste suurōs
kasunu, aga plutooniumi poo-

lōstusaig jāl hirmsa lühūkeses
kahanōnu.

Teedāki, ütsindā elu, üüse
nakkat noid asju unōn näge-
mā. Ildaaigu nāi, et Jūri Ratas
tullf suurōst huunōst vāllā ja
ūtef mullō: antroopsusprintsii
(vōru keeli: inemise perrā tett
ilm) tahetas Eestin ār keeldā. Et
tā ei tiia, kas julgus vasta hāā-
letā. Kōnōl, et ollōv hādāoht,
et tulō määnegi pōhisāādūse
riive.

Tuu pāāle ma herāsi üles ja
lātsi vāllā ilma kaema. Tahtsō
üüse kogunōnu vii kah vāllā
laskō, toedi kōvastō tokke pāā-
le ja panni asja kehtimā. Edi-
mālt es olō midāgi, aga umbōs
poolō pāāl nāi: kusi juusk sel-

gelt vastamāke. Kummardi
lāhembāle, viil hullōmb.

Nii, mōtli, nüüd omgi asi
üüistungil ār tettü. Perān tegū-
si kahtlus, kas kusō juuskmisel
ōks om antroopsusprintsii
määnegi seos. Et kui olōs pōidō
tagasi... Aga määnegi riive säält
siski om.

Ja hull om asi niigi: lātlāisil
hāā naarda, ku Suurō Muna-
māe otsan virts üle kalluski
tulō.

Imelik: lehe es kiruta tuust
midāgi. Ma otsusti, et vast ma
vōlssi nāi. Vai olō ma nii pühā
miis, et kusi ei taha mu jalgu
likōs tetā.

PULGA JAAN

Maolda nali

Mōni nali om nii maolda, et aja peris
naardma. Toimōndaja om ūte säänd-
se silā vāllā valinu.

Kats pangi eesli iin

Oppaja kōnōlōs koolitunnin
tuust, ku halv om alkohool.
And sis säändse ülesandō:

«Ku anda eeslile ette pang
viina ja pang vett, mis ti arvati,
kumma pangi eesli vali?

Juku nōst kāe pistü ja vastas:
«Vii!»

«Ōigus. A mille?» kūsūs op-
paja.

«No iks selle, et tā om jo ees-
li!» om Jukul asi selge.

Latsilõ

Vastus saada
ūte nādāli joosul
meiliaadrōssi pāāle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussō mano panō
kirja uma nimi, vannus
ja kimmāhe ka
postiaadrōs.

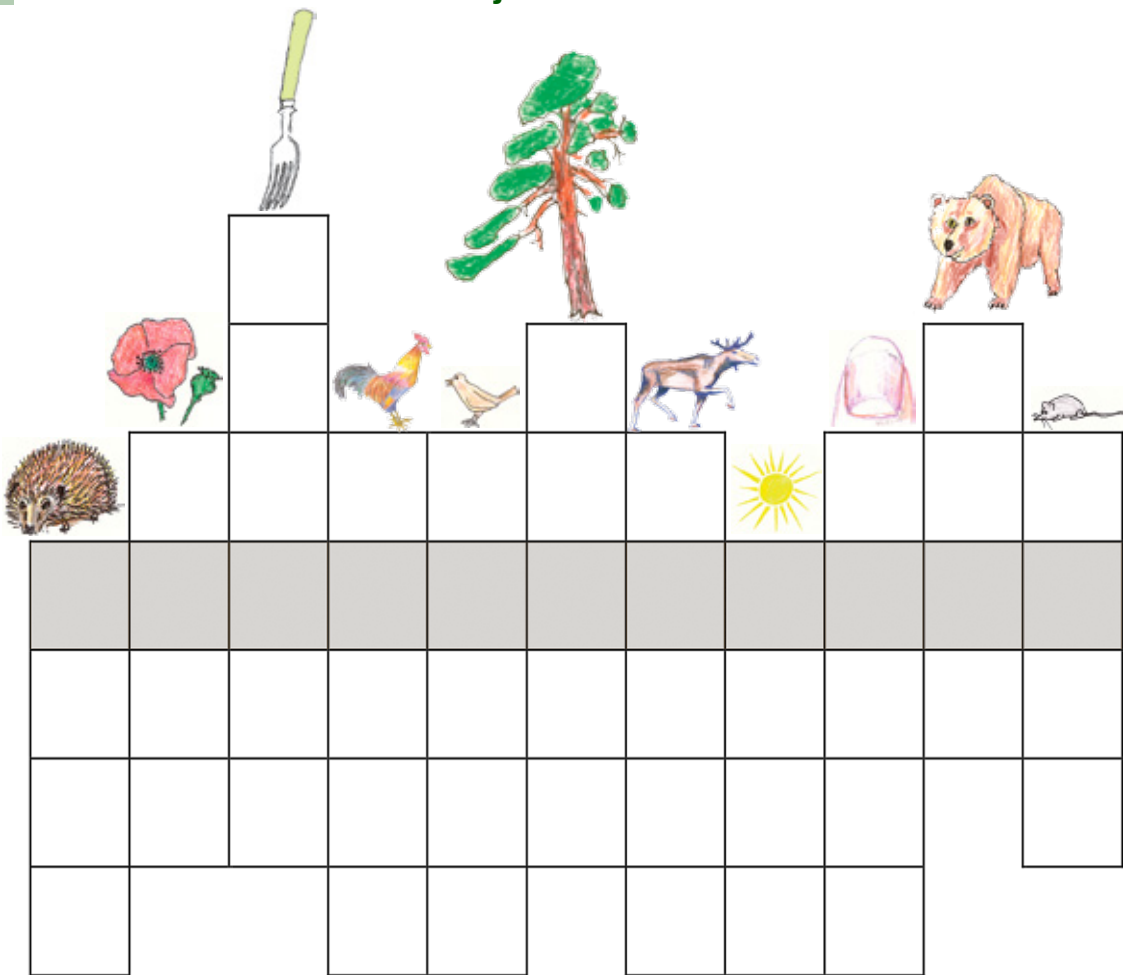
Vastajidō vaihōl loositas
vāllā vōrokeelitsit vāllāandit.

Latsinukka tugōva
Vōro instituut
ja Vōro selts VKKF.

Minevā kōrra vastus:
kuvvōndast ja
ūtsāndāst riast
es saa lausōt kokko.

Avvohinna saava
HEINMETSA HUGO (10)
Hāātaro külāst ja
RŌŽIKOVI ANNIKA (15)
Verskast.

Ku täūdāt ār ristsōna, saat teedā, miā tulō pühāpāāvā.
Tuus aos kraami tarō ār ja tuu väiku kōiv vai kōo-ossa vaasi.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnōst hellembāst kotussōst
Rōugō Rebāse külā miis VARUSTINI ANDRES, tunnōt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Luubiga luudusōn

Taa jutt om tutvast maaperrest
Tartomaal, kon kasus kolm
velekeist. Kōgō vanōmb, Os-
kar, om kuvvōaastanō, Otto
sai ōkva nelāaastadsōs ja Jakob
om katōaastanō. Vanaimā ja
vanaesā Vōromaalt lātsi Otto
sünnüpāāvāle.

Oskar, kes olf kōgō vanōmba
ōigusōga harinu hinnāst edi-
mādses säädmā, pidi seokōrd
kavalusō appi vōtma. «Otto-
kōnō, ma kanna kingitūisi...
Ottokōnō, ma paki koti valla,»
sellef tā umma «avitamist»
mesimakō helūga. Tsehkendū-
vihkō ja pleiātside kõrval olf

luup kah. Perān minti ūtenkuun
vāllā, et lābi luubi ilmaello uuri.

Luup olf sünnüpāāvātsō
kāen. Kasvumaja kõrval nāi nā
tiko, kes tasaligult edesi rühk-
se. Mitte tuud pirakat rüüvlt,
kes kōiki hiidütās, a kodumaist
vāikeist teokōist. Vanaimā,
kes luudusluu kaldōga koolin
olf opnu, kūsse: «Kas om esā-
tigo vai imātigo?» Poiss kai lābi
luubi ni ūtel kipōlt ja kimmālt:
«Esātigo.» «Ku vana tā om?»
Vastus jāl nigu varnast vōetu:
«Viieaastanō!» Nojah, teouurja
esi om jo nelāne. Vanaima muhe-
li. Ilmaelo omgi sääne, nigu mi
tedā tähele panōmi.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Mulliaig

Ma kuuli raadiost, et iks olō-i
viil otsa saanu Eestimaa jaga-
minō katōs jaos. Om noid jaga-
miisi olnu säändsit ja määndsit,
kül raha ja rikkusō perrā vai
imākiilt pite. A parhilla naatas
jagama inemiisi tuu perrā, kas
tā om koroonā vasta poogitu
vai mitte. Kiā om uma pritsi
kätte saanu, vōi pitto minnā.

Hādā om muidoki tuuh, et
noorō inemise olō-i viil prit-
si saanu. Nii saava parhilla
üükluupi minnā ōnnō pāält
katsakūnnelidse. Vannol lāt-
ki uni jo vasta hummogut ār,
sōs om ōkva paras aig tandsma
minnā.

A vōi ka tōistmuudu tetā. Ku
rahvamajja pido vai tiatri tulō,
sōs pantas jo kuulutusō pāāle
kirjā, et tulla vōiva inne nuu,

kiā omma vaktsineeridū. Jārg-
mine päiv tulō sōs pido noilō,
kiā olō-i viil süstmāh kāünū.
Esihindāst olōssi tuu hāā, et
kōik saava vähāmbālt kotost
vāllā ja pitto minnā. Ja kolmas
pido tetās sōs noilō, kiā omma
kimmāle vaktsiniirmise vasta.
Ega nuu vastadsō ei tahaki tōi-
siga ūtel pidol olla. Terve ine-
mine vōi jo tervūsega nakah-
ta. Umavaihōl vōiva nā jaka
määndsit viiruisi tahtva.

Ku edesi mōtōlda, sōs vōi-
va olla ka erāle sōōgikotussō,
poodi ja kooli. Vōi-olla vōissi
olla eski kats valitsust. Üts noi-
lō, kiā omma koroonaga kokku
puttunu vai ei tahaki kokko
puttu, ja tōōnō noilō, kiā arva-
sō, et taa haigus om vāllā mō-
tōld. Sōs omma kōik uma mulli
seeh rahul.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht
vai tel 617 7717.